

TONI ROIG

Coherència, compromís i revolta

Josep Vicent Frechina

TERESA PARARIEDA

Roig podría haberse equivocado, pero se distinguía de los izquierdistas de salón en que no se limitó a esperar el cambio, salió a su paso. Su entereza no admitía resquicios, frente a los silencios cómplices con la era del despotismo. No es de buena educación insultar a los inquisidores pero, mientras PP y UM lo censuraban en la vana esperanza de acallarlos, él creía cumplir con el código juglaresco al retratarlos. Aunque nunca arrojaba la toalla, debió ser duro verificar que la música no amansaba a las fieras. Cuando lo entrevisté, pronto advertí que no necesitaba guías para expresarse, por lo que me concentré en escrutar su rostro de guerrero inmóvil. Entiendo la conmoción o emoción compartida que ha seguido a su muerte, y que empequeñece los anfiteatros donde se le conmemora.

Matías Vallés, «Toni Roig de la Real», *Al azar* [bloc], 3-10-2007.

Quan escriu Matías Vallés, els altres callem i aprenem perquè, tot i que de vegades en puguem discrepar, la seua prosa dóna sempre un besllum inèdit a les més recòndites foscos de l'actualitat. El retrat que fa de Toni Roig és ben just i precís: la seua mort sobtada ha posat sobre la taula totes les seues virtuts –unes virtuts que ara se'ns fan més patents que mai en amidar el buit que hi resta: coherència, compromís, esperit de revolta.

Ell anava escampant aquests lemes en cadascun dels discos que enregistrà amb Al-Mayurqa; un intent, suppose, de fitar el camí personal i col·lectiu amb un seguit de preventives monjoies que hi evitaren mardades inútils i minvaren el risc de desorientació. Ho feia solemnement, amb la determinació que suggeria la severitat de la seua mirada. I ho feia així perquè els donava un valor que ja no semblaven tenir:

coherència, compromís, revolta... paraules que, a còpia de grapejar-les, han esdevingut tòpics mostosos i sense contingut. Ell les reclamava íntegres, amb la seua força semàntica original; i s'hi abocava en cor i ànima.

Havia nascut el 1946 a Palma, al barri de Son Coc, i des ben infant mantenia una intensa relació amb el món de la música: havia anat de petit al Conservatori del carrer del Call i, a partir dels divuit anys, comença a dedicar-s'hi de ple.

A principis de la dècada dels vuitanta funda Música Nostra amb Miquela Lladó, Pep Toni Rúbio, Pep Rotger, Ignasi Cases i Enric Busquets. La irrupció de Música Nostra suposa la consolidació definitiva del nou Ball a Sa Plaça, un moviment popular sorgit al si de la Escola de Música i Dansa de Palma –dirigida per Tomeu Ensenyat qui, per cert, en dissentia–, amb un ideari substanciat en dos únics punts: en primer lloc, la convicció que el ball de bot tenia sentit en la societat mallorquina contemporània i, en segon, que calia apropiar-se'n i retornar-li el seu caràcter de celebració popular.

Música Nostra, seguint l'estela oberta per Aliorna i Sis Som, es presenta en societat el maig de 1981 al Trui Centre, un bar situat enfront de la Llotja de Palma i poc temps després publica el seu primer disc, *Ball de bot* (1982). El disc –que, en la seua línia només comptava amb el precedent del de Marusa Cano, *La terra parla. Cançons de Mallorca* (1980)– marcarà el quilòmetre zero del nou folk mallorquí per la seua forma apassionada, desacomplexada i moderna d'abordar la tradició musical de l'illa. Allà podem trobar els primers clàssics del seu repertori: jotes, mateixes, boleros, el «So de Pastera» i la primera mostra

73

TOCADORS I SONADORS

de «Ball de bot» de nova planta escrita per Miquela Lladó, la després tan popular «Jota de sa guitarra».

El següent treball, *Vetllades d'antany* (1983), es dedica al cançoner i inclou des de romanços tradicionals –«La dama d'Aragó», «La ciutat de Nàpols»– a cançons de gresca com «Sant Antoni» o «Na Dolores», cançons de bressol –«Vou veri vou»– o un tema infantil que esdevindrà una de les peces més emblemàtiques del grup: «Però Bernat».

Poc després, *Va de jota!* (1985), reincedeix en la postura ideològica i musical del primer disc i es dedica als que fan «des ball una festa i no un espectacle». Toni Roig hi aporta la seua primera composició, el «Bolero de sa Morena».

Aleshores ja s'havia creat a Son Ferriol, sota l'impuls de Miquel Salom i Margalida Orell, una nova formació adreçada al ball de bot i dita, indistintament, Revetla de Sant Antoni o Sa Revetla. Allí Toni Roig coincidirà amb Miquel Carbonell, Gaspar Jaume i Maria Vilches, tots ells futurs integrants d'Al-Mayurqa.

L'etapa de Toni Roig a Música Nostra es clou amb la publicació del disc *Ball a sa plaça* (1988) –i el posterior recopilatori *Deu anys* (1990) on trobem la seua intervenció més significativa tan pel que fa al nombre de composicions com per la seua qualitat: «Bolero de Pòrtol», «Fandango calent» –coescrita amb Pep Toni Rúbio–, «Jota des festejar», –amb lletra de Miquela Lladó– i el «Bolero de sa plaça»: «*Veniu a sa plaça / que hi ha ball, / alegria, esclafits i bon sarau...*».

La seua eixida de Música Nostra –imaginem que per discrepàncies amb el rumb musical de la formació i, sobretot, per la seua necessitat de tirar endavant un projecte més radical– no suposa, ni molt menys, una retirada de l'escena pública: el mateix 1990, funda amb Catia Bonnín, Joan Pastor i Tomeu Calafell la Federació de Música i Ball, i el 1993 signa tots els arranjaments de l'únic treball discogràfic de Sa Revetla: *Després d'onze anys*. La llavor d'Al-Mayurqa està a punt de germinar.

Ho fa la primavera de 1995 de la mà d'un primer disc amb un títol ben

eloqüent, *Projecte Roig*, que n'estableix palesament el caire ideològic i remarca en qui en recau la darrera responsabilitat. El mateix Toni Roig li contava a Cati Plana, aquí en *Caramella*, la satisfacció que li havia procurat aquest primer pas de la seua nova singladura: «Aquest disc té una sèrie de cançons que varen empenyar més d'un. Es fa una demostració del que es pot fer amb uns ossos, amb una castanyeta de canya, amb uns ferraguins, etc. [...] I, a més, hi ha l'intent agosarat de fer un rock amb unes xeremies...».

Una cançó del disc, «Mai l'amor és impossible» meresqué el guardó Cerverí de Girona que atorga anualment la Fundació Prudenci Bertrana a la millor lletra d'una cançó en català.

L'aparició d'Al-Mayurqa, amb les seues lletres fortament reivindicatives i la seua actitud permanentment revoltada, li atorga a Toni Roig una considerable projecció pública alhora que acreix la seua condició de personatge incòmode i desafecte. Ell es multiplica donant conferències, impartint tallers als centres de secundària, tocant les xeremies a la Granja d'Esporles –amb Pep Toni Rúbio i Pep Rotger–, treballant per vertebrar l'entramat cívic de Mallorca –amb la fundació el 1995, per exemple, de Defesta, Centre de Difusió de la Cultura Popular– i disfrutant del conreu d'altra de les seues múltiples facetes artístiques: la confecció de bestiari festiu tradicional –cavallets, gegants, capgrossos, etc.

L'hivern del 1997 veu la llum el segon treball d'Al-Mayurqa, *De poetes i altres codolades*, on apareixen musicacions d'alguns poetes contemporanis –Miquel López Crespí, Tomeu Martí, Vicenç Calonge, Rafel Crespí i el propi Toni Roig qui excel·leix amb alguns dels seus millors textos–, juntament a festius himnes pancatalanistes –«No volem ser / una regió d'Espanya...»– i els habituals números de ball.

Uns mesos més tard, durant la tardor de 1998, ix *Anem de gresca!*, concebut per celebrar el vintè aniversari de la recuperació del Ball a sa Plaça i en homenatge «a totes les persones, tallers, escoles i entitats que amb el seu esforç dels darrers 20 anys han aconseguit recuperar l'antic sentit participatiu del ball de bot».

Fent camí, publicat l'estiu de 2001, incideix en la vessant més reivindicativa encapçalat per una declaració d'intencions que no deixa marge al dubte: «Cal seguir lluitant, la utopia no és morta!». Governava aleshores les Illes el Pacte de Progrés, un projecte il·lusionant que comença a trontollar víctima de les seues desavinences internes i els ferotges embats d'una dreta que no accepta el resultat de les urnes i que, amb l'ecotaxa com a punta de llança, comença a escampar la brama que l'esquerra acabarà amb els recursos econòmics balears. Alguns passatges de *Fent camí* semblen anunciar el temps de vaques magres que s'acosta i que condemnarà el grup a la trinxera del més virulent resistencialisme.

El 2003 es produeix l'anunciada derrota electoral de l'esquerra i, davant l'esmoladíssim esperit crític de Roig i la seua tropa, les institucions, llevat d'algunes despistades excepcions, inicien un bandejament sistemàtic del grup que s'enroca en el seu discurs radical i insubornable. La primavera del 2004 es publica *Amb coherència*, un treball que es beneficia musicalment de l'entrada dels germans Martorell –Pere Joan i Manel, per bé que aquest darrer ja havia participat en *Fent camí*– i que exposa sense embuts el seu ideari: «amb el sentit que ens caracteritza, amor fora mida per la nostra terra, la nostra llengua i la nostra cultura, hem enregistrat aquest disc per deixar constància, com els antics trobadors, d'una manera crítica i a la vegada burlesca, dels esdeveniments que com a poble ens ha tocat viure». Hi destaca, per damunt de totes, la cançó «Ciudadano» un romanç satíric adreçat al valencià José Maria Rodríguez, tinent de batle de Cort, qui, entre altres mèrits «assegut en el seu trono / es posà a governar / subornant els seus contraris / que amb ajuda feia pujar».

El 2005, per celebrar el seu desé aniversari, editen el doble CD recopilatori *Tradició i compromís*, acompanyat d'un DVD que repassa la seua trajectòria i que inaugura la seua implicació en la defensa del monestir de la Real, amenaçat pel projecte de construcció de l'hospital de Son Espases.

El seu enfrontament amb la dreta governant adquireix de mica en mica una major virulència. Ell, però, lluny d'acotar el cap respon en tots els fronts: l'artístic, el cívic i el polític. Mireu, a tall d'exemple, aquesta instància adreçada a la presidenta del Consell Insular, que ens dóna una bona mida del seu capteniment decididament combatiu:

EXPOSA:

Que per segon any consecutiu, som l'únic grup de música Tradicional i Popular de l'illa de Mallorca, que no ha estat convidat a participar a la «FIRA DE CULTURA POPULAR» celebrada al Centre Cultural «LA MISERICÒRDIA» organitzada per el Departament de Cultura del Consell de Mallorca. Pensam que la represàlia ve donada per

les diferències polítiques i socials que el grup té amb els actuals responsables.

MANIFESTA:

El nostre rebuig a la manipulació cultural que fan l'Honorable Consellera Dolça Mulet i el Director General de Cultura Guillem Ginard. Que haurien estat dos excel·lents gestors «FRANQUISTES» ja que rebutgen i persegueixen la llibertat d'expressió i creuen tenir en propietat el seu càrrec públic.

DEMANA:

Per tot l'abans exposat, el seus cessaments.

SÚPLICA:

El seu empar, que des del seu càrrec de Molt Honorable Presidenta del Consell de Mallorca, desterri totes les formes de censura, que sofrim

pel fet de no pensar igual que el govern que presidiu.

Li adjuntam el darrer treball, perquè es faci una idea de la tasca duta a terme els darrers 10 anys en defensa de la nostra identitat, cultura, música i llengua.

Ciutat de Mallorca
a 13 de Juny de 2006

La mateixa presidenta, Maria Antònia Munar, protagonitzarà el tall més aspre i corrosiu del seu darrer treball, *Temps de Revolta* (2007) –vegeu l'apartat de ressenyes– que posa punt i final, de forma inesperada i dolorosa, a una trajectòria caracteritzada per una passió desfermada pel territori, la llengua i la cultura, un compromís solidíssim amb la ideologia d'esquerres, una actitud audaç i rebel envers la classe política i les institucions i una coherència senzillament exemplar.

AL-MAYURQA ÉS VIVA

Aquests darrers dies, tot assistint als assajos que he fet amb els amics d'Al-Mayurqa, he sofert tot un seguit de sensacions. Dic que he sofert perquè les he viscudes amb patiment i amb recordança pregona. Els amics d'Al-Mayurqa m'havien demanat (per al concert de presentació del Palau de la Música) que posàs veu a algunes cançons fetes per Toni Roig: així havia de cantar «El conqueridor», amb lletra i música d'en Toni, a la qual fa un recorregut per la catalanitat i una constatació de la repressió que ha patit; i «Avui», amb una lletra vibrant i suggerent de Miquel Carbonell, en què ens convida a la revolta, i amb música de Roig. El darrer disc del grup es diu *Temps de revolta*.

El més dolorós per a mi és que abans mai no havia sentit ni percebut tanta força en la música d'en Roig. L'havia vist i sentit a places i a altres llocs i m'atreia molt més la seva vitalitat, el seu sentit de vida militant, que no pas el seu missatge sincer i profund; ni tan sols la seva musicalitat. Això ens sol passar amb les persones entranyables: et fan companyia, et fan riure..., però les col·loques a la quotidianitat i les tractes com un estri més. I si aquest estri es romp, no saps com sortir-te'n. Reflexiones, això sí, reflexions, sentiments, ràbies desconcertades.

El músic, el cantador, el deïdor de la vida, ho ha d'ésser d'això, de la vida. Ha de dir les coses que molts no volen sentir (em referesc al poder), i les ha de dir precisament perquè les sentim. Si aquest estri tan estimat acaba el ble, hi hem de posar oli, i continuar amb la llumeta. Toni Roig ha estat un ble vital per a les nostres consciències. Ha estat l'evolució, el camí, la denúncia, i això li ha comportat traveses, bregues, menyspreus. Ha estat el referent, l'home que ha animat els joves per juntar-se a Músics per la Llengua, a adquirir compromís amb la terra i la llengua, i a involucrar-se amb les lluites petites, però necessàries (La Real, autopistes...).

Ell em va agrair públicament la meua trajectòria en la catalanitat. Quina paradoxa. Som jo que li tenc gratitud, una gratitud com unes cases. El fet d'incorporar «Que té aquesta terra nostra» al seu darrer disc és un acte de complicitat. I és per això, entre altres coses, que sent per a Toni Roig un respecte com poques vegades he sentit per qualcú.

BIEL MAJORAL

Aquest escrit va ser llegit el dia 30 de novembre de 2007, al Petit Palau de la Música Catalana de Barcelona en l'homenatge a Toni Roig